

СПІВВІДНОШЕННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО У ПЕРЕКЛАДІ СПОРТИВНИХ ТЕРМІНІВ

О.В. Боровська

Львівський державний інститут фізичної культури

Необхідність удосконалення та оптимізації науково-технічної комунікації висунула низку проблем, пов'язаних з об'рунтуванням основ упорядкування та уніфікації термінологій, створенням термінологічних баз, банків даних, пошуком шляхів та ресурсів поповнення сучасних терміносистем. Цілеспрямований характер термінологічної номінації потребує визначення оптимальних мовних засобів для вираження спеціального поняття та такої структурно-семантичної організації термінів, яка б орієнтувала на адекватне сприйняття об'єкта чи явища та з якої випливала б установка на конкретну дію. Одним із показників, що свідчить про надбання певної галузі знань, є розвинена та упорядкована система термінів. Кожна терміносистема має у своєму складі терміни, що виникли в результаті семантичного розвитку загальновоживаної автохтонної лексики чи були утворені з використанням власномовних словотвірних засобів, та терміни, запозичені з іншомовних терміносистем, чи такі, що були створені на основі іншомовних елементів, переважно давньогрецьких та латинських.

Однією з найпоширеніших причин поповнення термінологічної лексики є переклад (Galinski, Budin:1993). Саме переклад сприяє виникненню та розповсюдженню еквівалентів лексичних одиниць, "які одночасно запозичуються кількома мовами з єдиного джерела, або проходять кілька проміжних етапів послідовного запозичення у межах того чи іншого ланцюга мов" (Белодед 1980:111).

При створенні нових термінів перед укладачами постає специфічна проблема: як передати новий термін у рідній мові. Чи просто запозичити його з мови-джерела, переписавши за правилами рідної орфографії або зберігши оригінальне написання, чи перекласти цей термін рідною мовою. А якщо перекласти, то яким чином – буквально (під кальку) чи описово (Д'яков, Кияк, Куделько 2000:105).

Питання співвідношення інтернаціонального та національного у перекладі спортивних термінів займає провідне місце у вивченні української термінології з фізичної культури та спорту. Як свідчать наші попередні дослідження, співвідношення інтернаціональних (запозичених) та автентичних (національних) термінів у сучасній українській спортивній термінології становить відповідно 75% до 25% (Боровська 2002:130).

На початку ХХ століття в Галичині особливій популярності набула чеська сокільська система виховання, в якій широко використовувалися гімнастичні вправи. Сокільська гімнастика прийшла в Україну з Чехії, причому спершу відкривалися у Львові польські спортивні товариства. Зазначимо, що терміни не калькувалися, а перекладалися описовим способом. У той час появились для позначення гімнастичних приладів такі терміни: *дручки, поруча, коні, кізлі, швейцарські крісла, шведські драбини, сталеві жердки до вилазу, лінви до перетягування, поміст до скоку, містки, кружчик з драбинами, булавки, ковбня, шаблі до шарму*. Гімнастичні терміни будувалися на основі джерел української мови, про що свідчить цілий ряд назв гімнастичних вправ: *підгин рамен на груди, піднос рамен боком вперед, круження тулуба, навшпильки, поворот до попередньої постави, скрут тулуба, згин вперед*. У творенні спортивної термінології того часу національні елементи переважали інтернаціональні, хоча частина термінів була запозичена, наприклад, з польської мови: *тесьма, брамка, тилка*.

У терміносистемах різних мов функціонує все більша частина інтернаціональних термінів, наприклад, з англійської мови *football, basketball, tennis, boxing, hockey, volleyball, track, sport, sportsman*; у французькій – *football, basketball, tennis, boxe, hockey, volley-ball, track, sport, sportif*; у російській – *футбол, баскетбол, тенніс, бокс, хоккей, волейбол, трек, спорт, спортсмен*; в українській – *футбол, баскетбол, теніс, бокс, хокей, волейбол, трек, спорт, спортсмен*.

Запозичення походять здебільшого з англійської, французької, німецької, італійської, латинської, грецької, перської, японської та інших мов. Термінологія футболу, тенісу, баскетболу, боксу, регбі має англійську етимологію (*атака, голкіпер, інсайд, офсайд, пенальті, аут, бек, форвард, хавбек, тайм, форхенд, сет, драйв, нокдаун, нокаут, інфайтинг, джеб*); термінологія фехтування – французьку (*батман, вольт, еспадрон, реприза, редублеман, рипост*); термінологія легкої атлетики – грецьку (*атлетика, дискобол, марафон, стадіон*); карате, боротьби – японську (*дзю-до, джію-джитсу, дан, карате, татамі*).

Значна частина термінів є скалькованими з російської мови (*активная борьба – активна боротьба, атакующий боец – борець, що атакує, ближняя рука – ближня рука, дальняя рука – дальня рука, боковая подсечка – бокове підсікання, боковой судья – боковий суддя, болевой прием – больовий прийом*).

Можна спостерігати невідповідність російського терміна автохтону, що обумовлює складність розуміння самого поняття. Так, наприклад, в англійській мові термінологія баскетболу містить багато коротких за формою, але дуже влучних термінів. Більшість з них потрапили в українську мову при посередництві російської. Англійський термін *lay-up (shot)* перекладено на російську мову громіздким терміносполученням "*бросок после двойного шага*", яке скальковане українською "*кидок після подвійного кроку*". Було б доцільніше не калькувати російський термін, а перекласти англійський автохтон (Бардіна, Назаренко 2002:164).

Частина термінів запозичених чи перекладених шляхом калькування гармонійно ввійшли в українську мову, відповідаючи нормам української граматики та фонетики, наприклад: *training (англ.) – тренування, fly weight (англ.) – мухач, champion (англ.) – чемпіон, medaille (фр.) – медаль, ricochet (фр.) – рикошет, skiff (англ.) – скіф, start (англ.) – старт, center (англ.) – центр, leader (англ.) – лідер*.

Досліджуваний матеріал підтверджує, що науково-технічний переклад є головним рушієм термінологічної модернізації, в процесі якого доводиться постійно орієнтуватися на норми мови перекладу. Для точнішої передачі термінів галузі фізичної культури та спорту доцільно орієнтуватися на мову тієї країни, в якій

виник той чи інший вид спорту, а не на мову посередника, через яку пройшов термін, входячи в українську термінологію. Порівнюючи інтернаціональні та національні аспекти в перекладі спортивних термінів, зазначимо, що переважає інтернаціональне як і в терміносистемі в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бардіна Л., Назаренко Н. Значення адекватного перекладу іншомовних термінологем в укладанні російсько-українського словника спортивних термінів // Проблеми української термінології. – 2002. - №453. – С.164–166.
2. Белодед И.К. Интернациональные элементы в лексике и терминологии. – Харьков: Вища школа, 1980. – 208с.
3. Боровська О.В. Словник спортивних термінів як відображення інтернаціональних витоків української спортивної термінології // Слово и словарь: Сб. науч. трудов по лексикографии. – Гродно: Гроднинский гос. ун-т им. Янки Купали, Харьковское лексикографическое общество, 2002. – С.129–131.
4. Дяков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.В. Основи термінотворення. – Київ: Видавничий дім “KM Academia”, 2000. – 238с.
5. Galinski Ch., Budin G. New Trends in Translation-Oriented Terminology Managment //Wright S.E., Wright L. (eds). Scientific and Technical Translation. – Amsterdam – Philadelphia: Jonh Benjamin Publishing Co., 1993. – P.209–215.

Надійшла до редколегії 18 березня 2003р.